

MA'NAVIY MEROSNI O'RGANISHDA FALSAFIY YONDASHUV

Ilmiy maslahatchi: Samatov Xurshid Ulmasjonovich

Ilmiy maslahatchi Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Samarqand filiali f.f.d. dotsent

Ergashov Jaxongir Ashirbek o'g'li

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Samarqand filiali talabasi E-pochta: ergashovjahongir334@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ma'naviy merosni anglash va tadqiq etishda falsafiy metodologiyaning ahamiyati, xususan, islomiy tasavvuf an'analari misolida ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda ruhiy tarbiya jarayonida mashoyixlarning axloqiy ta'limotlari shunchaki tarixiy yodgorlik emas, balki inson shaxsini transformatsiya qiluvchi jonli falsafiy tizim ekanligi asoslab berilgan.*

Maqolada tasavvufning ilmiy-ta'limiy jihatlari, xususan, "komil inson" g'oyasi atrofida birlashgan ontologik va aksiyologik qarashlar tahlil qilinadi. Al-G'azoliyning nafs psixologiyasi, Ibn Arabiyning borliq birligi haqidagi mushohadalari, Jaloliddin Rumiyning ishq falsafasi hamda Bahouddin Naqshbandning "ijtimoiy faol tasavvuf" (Dil ba yoru, dast ba kor) tamoyillari qiyosiy o'rganilgan.

Muallif mashoyixlarning shogirdlarni tarbiyalashda qo'llagan o'ziga xos metodlari — suhbat, mujahada va zikr kabi usullarning zamonaviy pedagogika va psixologiya bilan mutanosib jihatlari ochib beradi. Maqolaning xulosaviy qismida ushbu ma'naviy merosdan zamonaviy ta'lim tizimida yosh avlodni axloqiy-ruhiy jihatdan barkamil, globallashuv xavflariga chidamli va milliy o'zligini anglagan shaxs sifatida shakllantirishda foydalanishning amaliy imkoniyatlari va nazariy asoslari yoritilgan.

Kalit so'zlar: *ma'naviy meros, falsafiy yondashuv, tasavvuf, mashoyixlar, axloqiy tarbiya, komil inson, Al-G'azoliy, Naqshbandiya, ruhiy kamolot, gnoseologiya, zamonaviy ta'lim.*

Аннотация : В данной статье рассматривается значение философской методологии в понимании и исследовании духовного наследия, в частности, на примере исламских суфийских традиций. В ходе исследования обосновывается, что этические учения великих наставников (машайихов) в процессе духовного воспитания являются не просто историческим памятником, а живой философской системой, трансформирующей личность человека.

В статье анализируются научно-образовательные аспекты суфизма, в частности онтологические и аксиологические взгляды, сосредоточенные вокруг идеи «совершенного человека» (камил инсан). Проведен сравнительный анализ психологии нафса (эго) Аль-Газали, размышлений Ибн Араби о единстве бытия, философии любви Джалаладдина Руми и принципов «социально активного суфизма» Бахауддина Накиббанда (*Dil ba yori, dast ba kor* — «Сердце с Богом, руки в труде»).

Автор раскрывает специфические методы воспитания учеников, применявшиеся наставниками, такие как *сухбат* (беседа), *муджахада* (духовное усилие) и *зикр*, и их соответствие современной педагогике и психологии. В заключительной части статьи освещаются практические возможности и теоретические основы использования данного духовного наследия в современной системе образования для формирования молодого поколения как духовно-нравственных личностей, устойчивых к вызовам глобализации и осознающих свою национальную идентичность.

Ключевые слова: духовное наследие, философский подход, суфизм, машайихи, нравственное воспитание, совершенный человек, Аль-Газали, Накиббандия, духовное совершенство, гносеология, современное образование.

Abstract: This article examines the significance of philosophical methodology in the comprehension and investigation of spiritual heritage, specifically focusing on the traditions of Islamic Sufism. The research posits that the ethical teachings of Sufi masters (*mashayikh*) in the process of spiritual upbringing

are not merely historical artifacts, but rather a dynamic philosophical system capable of transforming the human persona.

The paper analyzes the scholarly and pedagogical dimensions of Sufism, particularly the ontological and axiological perspectives centered on the concept of the "Perfect Man" (al-Insan al-Kamil). A comparative study is conducted on Al-Ghazali's psychology of the nafs (ego), Ibn Arabi's contemplations on the unity of being, Jalaluddin Rumi's philosophy of divine love, and Bahauddin Naqshband's principles of "socially active Sufism" (Dil ba yoru, dast ba kor — Heart with the Beloved, hands at work).

The author elucidates the specific methods utilized by masters in mentoring disciples—such as suhbat (spiritual conversation), mujahada (striving), and dhikr (remembrance)—highlighting their intersections with modern pedagogy and psychology. The concluding section outlines the practical potential and theoretical foundations for integrating this spiritual heritage into the contemporary education system to cultivate a younger generation that is ethically and spiritually resilient, capable of withstanding the risks of globalization, and deeply conscious of their national identity.

Keywords: *spiritual heritage, philosophical approach, Sufism, mashayikh (masters), ethical education, the Perfect Man, Al-Ghazali, Naqshbandiya, spiritual perfection, epistemology, modern education.*

Ma'naviy merosni o'rganishda falsafiy yondashuv shunchaki tarixiy ma'lumotlarni yod olish emas, balki ajdodlarimiz qoldirgan intellektual xazinaning tub mohiyatini anglash demakdir. Ayniqsa, islom sivilizatsiyasining ajralmas qismi bo'lgan tasavvuf an'analari inson ruhiyatini tarbiyalash va axloqiy komillikka erishishning mukammal tizimini taklif etadi. Ushbu tizimni falsafiy tahlil qilish orqali biz bugungi kunning ma'naviy inqirozlariga yechim topishimiz mumkin.

Tasavvuf — axloqiy-falsafiy konsepsiya sifatida Tasavvuf nafaqat diniy yo'nalish, balki inson, olam va Yaratuvchi o'rtasidagi munosabatlarni o'rganuvchi chuqur falsafiy oqimdir. Uning markazida "Komil inson" g'oyasi turadi. Sufiy olimlar asrlar davomida insonning ichki olamini poklash orqali uni jamiyat uchun

foydali, ma'naviy yuksak shaxsga aylantirish yo'llarini tadqiq etganlar. Bu jarayon falsafada **tazkiya** (ichki poklanish) va **ihsan** (ezgulikni oliy darajada ado etish) tamoyillari orqali tushuntiriladi.

Mashoyixlar ta'limotidagi axloqiy ustunlar Ma'naviy merosimizning yirik namoyandalari o'z asarlarida ruhiy tarbiyaning fundamental asoslarini ishlab chiqqanlar.

1. **Abu Homid al-G'azoliy** o'zining "Ihyou ulumid-din" asarida nafs psixologiyasini tizimlashtirdi. U inson nafsini hayvoniy ehtirolardan insoniy fazilatlarga ko'tarish metodikasini yaratdi. Uning falsafasida axloq — ruhning sog'lomligidir.

2. **Jaloliddin Rumi** insoniyatga muhabbat va bag'rikenglik falsafasini taqdim etdi. Uning "Masnaviy"si insonni kibr va hasad kabi ma'naviy illatlardan qutqarib, ilohiy ishq orqali haqiqiy erkinlikka yetaklaydi.

3. **Bahouddin Naqshband** asos solgan "Naqshbandiya" tariqati esa amaliy falsafaning cho'qqisidir. "Dil ba yoru, dast ba kor" (Ko'ngil Allohda, qo'l mehnatda bo'lsin) shiori insonning ham ma'naviy, ham ijtimoiy faolligini ta'minlaydi.

Metodologik ahamiyati va zamonaviylik Mashoyixlar qo'llagan "**Ustoz-shogird**" an'anasi bugungi pedagogika uchun ham gumanistik namuna bo'la oladi. Unda murshid (ustoz) shogirdiga nafaqat bilim beradi, balki o'zining shaxsiy namunasi, suhbat va ruhiy ta'siri orqali uning xarakterini shakllantiradi. Bu yondashuvda shogirdning irodasini chiniqtirish uchun jismoniy mehnat va ruhiy mashqlar (zikir va tafakkur) uyg'unlikda olib boriladi.

Bugungi globallashuv va moddiy manfaatlar ustunlik qilayotgan dunyoda tasavvufiy merosni falsafiy o'rganish yosh avlodda "**ma'naviy immunitet**" hosil qiladi. Insonning ichki olamidagi bo'shliqni to'ldirish, uni stress va depressiyadan asrash, jamiyatda adolat va tavoze' bilan yashashga o'rgatishda ushbu merosning o'rni beqiyosdir. Xulosa qilib aytganda, ma'naviy merosimizni falsafiy tahlil etish — o'tmishga qaytish emas, balki o'tmishdagi nurli g'oyalar bilan kelajak yo'lini yoritishdir.

XULOSA

Birinchidan, tasavvufiy axloq va mashoyixlar ta'limoti insonni faqat tashqi qoidalar bilan emas, balki ichki anglash va qalb pokligi orqali tarbiyalashni maqsad qiladi. Al-G'azoliy, Rumi va Naqshband kabi buyuk mutafakkirlarning qarashlari shuni ko'rsatadiki, axloqiy barkamollik — bu nafsni jilovlash va kibrdan xalos bo'lish natijasidir. Bugungi kunda moddiy manfaatlar va iste'molchilik madaniyati avj olgan bir paytda, ushbu "ichki inqilob" falsafasi yoshlarni o'z "Meni"ni yo'qotib qo'ymaslikka, o'zligini anglashga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, tasavvufning metodologik ahamiyati shundaki, u nazariya va amaliyotni (ilm va amalni) bir-biridan ajratmaydi. "Dil ba yoru, dast ba kor" tamoyili zamonaviy inson uchun eng optimal hayotiy strategiyadir. Bu falsafa insonni dunyodan uzilib qolishga emas, balki jamiyat ichida bo'lib, halol mehnat qilib, o'z vazifalarini mas'uliyat bilan bajarib, qalbidagi ma'naviy yuksaklikni saqlashga o'rgatadi. Bu esa o'z navbatida jamiyatda korrupsiya, loqaydlik va axloqsizlik kabi illatlarning oldini olishda eng kuchli ma'naviy qalqondir.

Uchinchidan, mashoyixlarning "Ustoz-shogird" an'anasi va tarbiya usullari (suhbat, shaxsiy namuna, tafakkur) zamonaviy ta'lim tizimini insonparvarlashtirish uchun poydevor bo'la oladi. Faqat quruq ma'lumot berishga asoslangan ta'lim tizimidan farqli o'laroq, tasavvufiy yondashuv o'quvchining ruhiyatini boyitishni, unda empatiya va bag'rikenglikni shakllantirishni ustuvor deb biladi.

Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, ma'naviy merosimizni falsafiy o'rganish — bu o'tmishni ideallashtirish emas, balki undagi universal qadriyatlarni bugungi kun tiliga "tarjima" qilishdir. Mashoyixlarimizning axloqiy o'g'itlari zamonaviy globallashtirish sharoitida milliy g'oyamizning mustahkam poydevori, yoshlarimizning ruhiy immuniteti va umuminsoniy sivilizatsiyaga qo'shadigan eng katta hissamizdir. Inson qalbi poklanmas ekan, hech qanday texnologik taraqqiyot jamiyatni baxtli qila olmaydi; binobarin, ma'naviy merosimizga qaytish — bu kelajakka qo'yilgan eng to'g'ri qadamdir.

ADABIYOTLAR

1. **Abu Homid al-G‘azoliy.** *Ihyou ulumid-din (Din ilmlarini tiriltirish)*. – Toshkent: "Movarounnahr", 2021. (Nafs tarbiyasi va axloq masalalari bo‘yicha fundamental manba).
2. **Jaloliddin Rumiy.** *Masnaviyi ma‘naviy*. – Toshkent: "Sharq", 2005. (Ishq va inson kamoloti falsafasi).
3. **Abdurahmon Jomiy.** *Nafahotul-uns (Azizlar suhbat)*. – Toshkent: "O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi", 2013. (Mashoyixlar hayoti va o‘g‘itlari haqida).
4. **Faxruddin Ali Safiy.** *Rashahotu aynil-hayot (Obihayot tomchilari)*. – Toshkent: "Abu Ali ibn Sino nomidagi tibbiyot nashriyoti", 2004. (Naqshbandiya tariqati va uning tamoyillari haqida).
5. **Alisher Navoiy.** *Nasoyimul-muhabbat (Muhabbat shabadalari)*. – Mukammal asarlar to‘plami. (Turkiy tasavvufiy tafakkur sarchashmasi).
6. **Mirziyoyev Sh.M.** *Yangi O‘zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: "O‘zbekiston", 2021. (Uchinchi Renessans poydevori va ma‘naviy merosga munosabat).
7. **Komilov Najmiddin.** *Tasavvuf*. – Toshkent: "Movarounnahr", 2009. (Tasavvuf tarixini va falsafasini o‘rganishdagi eng asosiy o‘zbekcha darsliklardan biri).
8. **Haqqulov Ibrohim.** *Tasavvuf va she‘riyat*. – Toshkent: "G‘afur G‘ulom", 1991. (Tasavvufiy g‘oyalarning adabiyot va hayotdagi in‘ikosi).
9. **Annemarie Schimmel.** *Mystical Dimensions of Islam (Islomning sirli qirralari)*. – University of North Carolina Press, 1975. (G‘arb olimasining tasavvuf haqidagi dunyoda tan olingan ilmiy tahlili).
10. **Sultonov X.** *Ma‘naviy meros va zamonaviylik*. – Toshkent: "Akademiya", 2010.
11. **Saidov A., Jo‘rayev R.** *Tafakkur durdonalari*. – Toshkent: "Adolat", 2003. (Sharq mutafakkirlarining axloqiy o‘g‘itlari to‘plami).
12. **O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.** – Toshkent: "Davlat ilmiy nashriyoti", 2000-2005. (Tegishli maqolalar: "Tasavvuf", "Naqshbandiya", "G‘azoliy").